

TEISINIO REGULIAVIMO STABILUMAS RINKIMŲ PROCESO METU – SVARBI DEMOKRATINIŲ RINKIMŲ SĄLYGA

Indrė Pukanasytė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714546
Elektroninis paštas: indres_pastas@yahoo.com

Pateikta 2012 m. rugpjūčio 27 d., parengta spausdinti 2013 m. balandžio 9 d.

Anotacija. Rinkimai yra atsakingas politinis procesas, kurio metu yra formuojamos politinės atstovaujamosios institucijos, t. y. institucijos, kurių priimami sprendimai turi lemiamą reikšmę valstybės ir visuomenės gyvenimui, todėl svarbu, kad šis procesas būtų grindžiamas Konstitucija. Straipsnyje analizuojama, ar rinkimų proceso metu, kuris prasideda paskelbus rinkimų datą, turi būti užtikrinamas tokiems rinkimams taikomo teisinio reguliavimo stabilumas, kokie konstituciniai principai suponuoja tokio stabilumo poreikį. Straipsnyje taip pat nagrinėjama, kokia Lietuvoje susiklostė įstatymų leidybos praktika keičiant rinkimų teisinį reguliavimą rinkimų, vykusių nuo 2004 metų, proceso metu.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija, konstituciniai principai, rinkimai, rinkimų įstatymai, rinkimų procesas, rinkimų politinė kampanija, teisinio reguliavimo stabilumas.

Įvadas

Temos aktualumas, naujumas, analizuojamos problemos ištirtumo kitų mokslininkų darbuose laipsnis. Rinkimų teisės problemas analizavo nemažai Lietuvos teisės mokslininkų: prof. dr. T. Birmontienė, dr. E. Jarašiūnas, prof. dr. S. Katuoka, doc. dr. A. Normantas, prof. dr. V. Sinkevičius, dr. S. Vidrinskaitė, prof. dr. J. Žilys, prof. dr. E. Šileikis. Teisinių santykių stabilumo ir jo užtikrinimo problemas nagrinėjo L. Didžiulis¹. Tačiau rinkimų teisinio reguliavimo stabilumo rinkimų proceso metu problematika iš esmės nebuvo nagrinėta. Demokratinėse valstybėse rinkimai yra pagrindinė tautos valios išraiškos forma, tautos suvereniteto, kaip vieno pagrindinių konstitucinių principų, įgyvendinimo forma; per rinkimus įgyvendinamos svarbios politinės teisės: teisė rinkti, teisė būti išrinktam, teisė dalyvauti valdant savo šalį. Rinkimų demokratiškumą užtikrina rinkimų teisės principų tinkamas įgyvendinimas, o viena iš rinkimų teisės principų įgyvendinimo sąlygų – rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas rinkimų proceso metu. Tai ir lemia pasirinktos nagrinėti temos aktualumą.

Mokslinio tyrimo tikslas. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, ar turi būti užtikrinamas rinkimų įstatymuose įtvirtinto teisinio reguliavimo stabilumas rinkimų proceso metu.

Tyrimo objektas. Rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas rinkimų proceso metu.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą buvo taikyti šie mokslinio tyrimo metodai: dokumentų analizė, loginis, sisteminis, apibendrinimo.

1. Konstitucinio Teismo oficialioji konstitucinė doktrina, susijusi su teisinio reguliavimo stabilumu, ir rinkimų proceso specifika

Konstitucijos tekste *expressis verbis* nėra nustatytas joks terminas, joks laiko tarpas, kuriam likus iki atitinkamų rinkimų (Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų) dienos tokiems rinkimams taikomas rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas negalėtų būti keičiamas arba bent jau negalėtų būti daromi esminiai rinkimų įstatymų pakeitimai. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui dar neteko nagrinėti rinkimų bylos, kurioje būtų nagrinėjamas šis klausimas ir (arba) Teismas šiuo klausimu būtų suformulavęs oficialiąją konstitucinę doktriną. Tačiau šiame kontekste svarbūs Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose buvo atskleista, kokie apskritai reikalavimai kyla teisėkūros subjektams.

Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas – universalus principas, kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema; Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime² pažymėta, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus teisėkūros subjektams

1 Didžiulis, L. Teisinių santykių stabilumas ir jo užtikrinimo problemos. *Justitia*. 2011, 1(75): 56–74.

2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708; Nr. 186 (atitaisymas).

inter alia tai, kad teisinių santykių subjektai galėtų žinoti, ko iš jų reikalauja teisė, teisės normos turi būti nustatomos iš anksto; kad teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, teisinis reguliavimas turi būti santykinai stabilus; teisės aktų galia yra nukreipta į ateitį. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai³, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas; konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose⁴ yra pažymėjęs, kad neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise. Pagal teisinio saugumo principą teisinį reguliavimą galima keisti nepažeidžiant Konstitucijos principų ir normų, teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių; ypač svarbu, kad šio principo laikytusi įstatymų leidėjas, reguliuodamas Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimą, kad nepagrįstai nebūtų pabloginta asmens teisinė padėtis, kad nebūtų paneigtos įgytos teisės, teisėti interesai bei teisėti lūkesčiai⁵.

Paminėtinas ir Konstitucinio Teismo 2007 m. vasario 9 d. nutarimas⁶, kuriame Konstitucinis Teismas pripažino kad Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nuostata ta apimtimi, kuria, įstatymų leidėjui pasirinkus vien proporcinę savivaldybių tarybų rinkimų sistemą, nėra nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų nuolatiniai gyventojai gali būti renkami į atitinkamų savivaldybių tarybas ir būdami įrašyti į ne politinių partijų sudaromus kandidatų į savivaldybių tarybų narius sąrašus, prieštarauja Konstitucijai. Mūsų nagrinėjamo klausimo kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog „visuotinai pripažinti demokratinės teisinės valstybės standartai įpareigoja įstatymų leidėją <...> Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo koregavimą atlikti likus pakankamai ilgam laikui iki kitų savivaldybių tarybų rinkimų“. Konstitucinis Teismas nedetalizavo, koks terminas laikytinas „pakankamai ilgu laiku“. Manytina, kad Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pakeitimai, kurie turėjo būti padaryti, kad būtų tinkamai įgyvendintas Konstitucinio Teismo nutarimas⁷, rinkimų teisės požiūriu priskirtini esminiams pakeitimams, nes jie susiję su

3 Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4063; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 160-7591; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 20-967; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 134-6860.

4 Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4063; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-08-07]. <<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>>.

5 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 62-2276; Nr. 86 (atitaisymas).

6 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. vasario 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 19-722.

7 Bet kurie iki šiol taip, kad atitiktų šiame Konstitucinio Teismo nutarime suformuluotą oficialiąją konstitucinę doktriną, ir nebuvo atlikti.

Lietuvos Respublikos nuolatinio administracinio vieneto gyventojų galimybe efektyviai ir veiksmingai įgyvendinti savo pasyviąją rinkimų teisę, su poreikiu žymiai koreguoti teisinį reguliavimą, susijusį su vienu iš visai valstybei nustatytos savivaldybių tarybų rinkimų sistemos elementų. Turint omenyje, kad politinių partijų nariais pagal Konstituciją gali būti tik Lietuvos Respublikos piliečiai, akivaizdu, kad tokiu atveju, jeigu kandidatų sąrašus savivaldybių tarybų rinkimuose yra suteikta teisė kelti išimtinai tik politinėms partijoms, kitų atitinkamo administracinio vieneto nuolatinių gyventojų teisė įgyvendinti savo pasyviąją rinkimų teisę iš esmės gali tapti neveiksminga, labiau teorine nei praktiškai įgyvendinama, jos įgyvendinimas gali būti neproprocingai apsunkintas.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į Europos komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisijos) 2002 metais priimtą Geros praktikos rinkimuose kodeksą⁸, kuriame rinkimų įstatymų stabilumas priskiriamas prie tinkamo rinkimų principų⁹ įgyvendinimo sąlygų; nurodoma, kad esminės, svarbiausios rinkimų teisės nuostatos, ypatingai dėl rinkimų sistemos, narystės rinkimų komisijose ir rinkimų apygardų ribų nustatymo, neturėtų būti keičiamos likus mažiau negu vieneriems metams iki rinkimų arba turėtų būti įtvirtintos Konstitucijoje arba aukštesnės nei paprastas įstatymas galios teisės akte. Geros praktikos rinkimuose kodekse (aiškinamajame dokumente) pabrėžiama, kad teisės stabilumas yra labai svarbus rinkimų proceso, kuris pats yra gyvybiškai svarbus stiprinant demokratiją, patikimumui; taisyklės, kurios dažnai keičiasi, ypač tos, kurios yra sudėtingos, gali painioti rinkėjus; turi būti vengiama ne tik manipuliacijų, kurios suteiktų pranašumą, sudarytų palankesnes sąlygas valdžioje esančiai partijai, bet net paprasčiausio panašumo į manipuliaciją.

Geros praktikos rinkimuose kodekse įtvirtintos nuostatos Lietuvai nėra teisiškai privalomos, tačiau vien tik dėl šios priežasties kodeksas automatiškai neturėtų būti traktuojamas kaip nereikšmingas. Šiame kontekste pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ne viename savo sprendime¹⁰ (priimtame rinkimų byloje, kuriose buvo sprendžiama, ar nebuvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnis „Teisė į laisvus rinkimus“) motyvuojamojoje dalyje darė nuorodas į minėto Venecijos komisijos priimto Geros praktikos rinkimuose kodekso nuostatas. Pažymėtina, kad šis kodeksas Europos Žmogaus Teisių Teismo nesaisto.

Atkreiptinas dėmesys ir į Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2011 m. liepos 20 d. nutarimą byloje K 9/11, kuriame 2011 m. vasario 3 d. priimtą Rinkimų kodekso pakeitimo įstatymą Konstitucinis Tribunalas pripažino prieštaraujančiu Kons-

8 Code of Good Practice in Electoral Matters – Guidelines and Explanatory Report. *Electoral Law*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008, p. 21, 39-40. Geros praktikos rinkimų kodeksą sudaro Rekomendacijos rinkimams ir jų aiškinamasis dokumentas.

9 Šiame kodekse išskiriami 5 rinkimų teisės principai: visuotinė, lygi, laisva rinkimų teisė, slaptas balsavimas, tiesioginiai rinkimai.

10 Žr., pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus: *Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, nos. 55066/00 and 55638/00, ECHR 11 January 2007; *The Georgian Labour Party v. Georgia*, no. 9103/04, ECHR 8 July 2008; *Tănase v. Moldova* [GC], no. 7/08, ECHR 27 April 2010; *Namat Aliyev v. Azerbaijan*, no. 18705/06, ECHR 8 April 2010; *The Communist Party of Russia and Others v. Russia*, no. 29400/05, ECHR 19 June 2012.

titudacijai, nes „jis buvo priimtas akivaizdžiai pažeidus vadinamąjį legislatyvinės tylos principą, pagal kurį reikalaujama, kad likus mažiau nei 6 mėnesiams iki rinkimų proceso pradžios rinkimų teisėje nebūtų daroma jokių esminių pakeitimų“¹¹.

Analizuojant minėto Geros praktikos rinkimų kodekso ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2011 m. liepos 20 d. nutarimo nuostatas, išskirtini du jiems bendri aspektai: pirma, tiek Geros praktikos rinkimų kodekse, tiek Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo nutarime nurodomas terminas, kuriam likus iki rinkimų neturėtų būti daroma pakeitimų rinkimų teisėje, antra, akcentuojama, kad per tokį terminą neturi būti daroma esminių pakeitimų rinkimų teisėje.

Lietuvoje, kaip minėta, nei pačiame Konstitucijos tekste *expressis verbis*, nei Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nėra suformuluota nuostatų dėl termino, laiko tarpo, kuriam likus iki atitinkamų rinkimų dienos tokiems rinkimams taikomas rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas negalėtų būti keičiamas arba bent jau negalėtų būti daromi esminiai tokių rinkimų įstatymų pakeitimai. Tačiau manytina, kad toks terminas yra, ir jis kildintinas visų pirma iš konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principų.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad rinkimai yra atsakingas politinis procesas¹².

Atsižvelgiant į šiuo metu Lietuvoje galiojančią teisinę reguliavimą, matyti, kad Lietuvoje atitinkamų rinkimų procesas prasideda tada, kai yra paskelbiama rinkimų data (paskelbus rinkimų datą, prasideda politinės kampanijos laikotarpis¹³). Kuo ypatingas laikotarpis, prasidedantis paskelbus eilinių rinkimų datą, kokie specifiniai požymiai būdingi eilinių rinkimų procesui? Paskelbus eilinių rinkimų datą prasideda rinkimų procesas, kuris: (1) vyksta tam tikrą ribotą, įstatyme apibrėžtą laiką; (2) atsižvelgiant į Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintą rinkimų periodiškumą, rinkimuose išrinktų institucijų įgaliojimų vykdymo trukmę, Konstitucijos ir įstatymų nuostatas dėl to, kada turi būti vykdomi eiliniai rinkimai ir skelbiama jų data, akivaizdu, kad eilinių rinkimų data nepaaiškėja ir netampa žinoma netikėtai; (3) rinkimų procesas yra sudarytas iš atskirų, tarpusavyje neatsiejamai susijusių, vienas kitą papildančių, vientisą visumą sudarančių etapų (*inter alia* rinkimų komisijų, rinkėjų sąrašų sudarymas, kandidatų rinkimuose kė-

11 Staugaitytė, V. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo nutarimas 2011 m. liepos 20 d., byla K9/11 Rinkimų kodeksas. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2012, 1(25): 357.

12 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 114-4367.

13 Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatyme nustatyta, kad rinkimų politinės kampanijos laikotarpis – tai laikotarpis, kuris prasideda įstatymų nustatyta tvarka paskelbus rinkimų datą ir pasibaigia praėjus 100 dienų nuo rinkimų (pakartotinių rinkimų). Nuostata, kad rinkimų politinė kampanija prasideda „paskelbus rinkimų datą“ nesikeičia nuo šio įstatymo priėmimo. Šis įstatymas buvo priimtas 2004 m. rugpjūčio 23 d., įsigaliojo (išskyrus kelias pačiame įstatyme nurodytas nuostatas) 2004 m. rugsėjo 10 d. (žr.: Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 135-4894). Terminas, kuriuo apibrėžta rinkimų politinės kampanijos pabaiga, vėlesniu šio įstatymo pakeitimu buvo pakeistas, prailginant jį nuo 45 iki 100 dienų nuo rinkimų (pakartotinių rinkimų). Šis terminas buvo pailgintas, kai įstatymas 2010 metais buvo išdėstytas nauja redakcija. (žr.: Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 63-3091).

limas, rinkimų agitacija, balsavimas, rinkimų rezultatų nustatymas), apimančių veiklą, kuri gali būti vykdoma išimtinai tik rinkimų proceso metu ir kai darant intervenciją bent į vieną iš rinkimų proceso etapų reglamentuojantį rinkimų įstatymuose įtvirtintą teisinį reguliavimą gali būti padaryta esminės įtakos galutiniams rinkimų rezultatams; (4) rinkimų procesas apima visą valstybės teritoriją ir jame dalyvauja (arba bent jau turi teisę dalyvauti) labai didelis subjektų ratas (*inter alia* asmenys, kurie siekia būti išrinkti, rinkėjai, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos); (5) rinkimų proceso metu vykdoma šio proceso dalyvių veikla yra ypatinga pagal savo pobūdį, esmę, svarbą visai valstybei – jos metu yra formuojamos politinės atstovaujamosios institucijos, t. y. tos institucijos, kurių priimami sprendimai turi lemiamą reikšmę valstybės ir visuomenės gyvenimui; Lietuvos Respublikos piliečiai (o savivaldybių tarybų rinkimų ir rinkimų į Europos Parlamentą atveju ne tik jie, bet atitinkamai ir nuolatiniai atitinkamo administracinio vieneto gyventojai arba nuolat gyvenantys Lietuvoje kitų Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai, neturintys Lietuvos Respublikos pilietybės) įgyvendina labai svarbias politines teises: teisę rinkti, teisę būti išrinktam, teisę dalyvauti valdant savo šalį.

Atsižvelgiant į rinkimų proceso specifinius požymius, darytina išvada, kad iki rinkimų proceso pradžios, rinkimų politinės kampanijos pradžios (kurie, kaip minėta, prasideda paskelbus rinkimų datą) rinkimų proceso dalyviai (asmenys, siekantys būti išrinkti, rinkėjai, valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, kiti asmenys) turi teisę, teisėtą interesą, teisėtą lūkestį žinoti, koks rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas bus taikomas rinkimuose. Ši jų teisė, teisėtas lūkestis turi būti gerbiami ir apsaugoti, taigi turi būti užtikrintas rinkimų proceso metu taikomo rinkimų įstatymuose įtvirtinto teisinio reguliavimo tikrumas ir stabilumas, nes to neužtikrinus, kyla pavojus, kad gali būti pažeisti konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai. Šie konstituciniai principai yra susiję ir papildo vienas kitą¹⁴.

Manytina, kad reikalavimas, jog prasidėjus rinkimų procesui, rinkimų politinei kampanijai, būtų garantuojamas tokiems rinkimams taikomo rinkimų įstatymuose įtvirtinto teisinio reguliavimo stabilumas (t. y. nebūtų keičiami tokiems rinkimams taikomi rinkimų įstatymai, nebūtų priimami nauji rinkimų įstatymai), kyla ne tik iš konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principų, bet ir iš Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintų konstitucinių rinkimų teisės principų: visuotinės, lygios rinkimų teisės, slauto balsavimo, tiesioginių rinkimų. Demokratinėje teisinėje valstybėje ir rinkimų reguliavimas įstatymais, ir rinkimų praktika yra grindžiami šalies Konstitucija, kurioje įtvirtinti svarbiausi rinkimų teisės principai¹⁵. Rinkimų įstatymuose įtvirtintą teisinį reguliavimą keičiant rinkimų proceso metu, prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, gali būti sudaromos prielaidos konstitucinius rinkimų teisės principus iškreipti, apriboti, tinkamai jų neįgyvendinti, o šito turi būti vengiama, visų pirma užtikrinant rinkimų teisinio reguliavimo stabilumą, nedarant į jį intervencijos. Manytina,

14 Pranevičienė, B.; Mikalaukaitė-Šostakienė, K. Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 647.

15 Jarašiūnas, E. La Cour Constitutionnelle de la République de Lituanie et la Protection des Fondements Constitutionnels de L'institut des Élections Démocratiques. *Jurisprudencija*. 2007, 4(94): 14.

kad rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas prasidėjus rinkimų procesui priskirtintas prie Konstitucijos ginamų ir saugomų vertybių. Gali kilti klausimas, ar rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas galėtų būti išskiriamas kaip atskiras konstitucinis rinkimų teisės principas? Manytina, kad formuluoti tokį konstitucinį rinkimų teisės principą nėra tikslinga; rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas rinkimų proceso metu laikytinas sudėtinu konstitucinių teisėtų lūkesčių, teisinio saugumo, teisinio tikrumo elementu, taip pat tinkamo konstitucinių rinkimų teisės principų (visuotinės, lygios rinkimų teisės, slauto balsavimo, tiesioginių rinkimų) įgyvendinimo užtikrinimo garantija. Rinkimai – vienas iš demokratinų institutų, be kurių neįmanoma demokratinė valstybė¹⁶; be tikrai demokratiškų ir laisvų rinkimų demokratinė visuomenė yra negalima¹⁷. Siekiant, kad nekiltų abejonių dėl rinkimų demokratiškumo, svarbu užtikrinti tinkamą konstitucinių rinkimų principų įgyvendinimą.

Nagrinėjamo klausimo kontekste atkreiptinas dėmesys ir į šias Konstitucinio Teismo aktuose suformuluotas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas: „konstitucinėje demokratijoje politinių atstovaujamųjų institucijų formavimui yra keliama ypatingi reikalavimai“¹⁸; „įstatymų leidėjas, užtikrindamas Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą piliečių teisę dalyvauti valdant savo šalį *inter alia* per demokratiškai išrinktus atstovus, turi sudaryti prielaidas atspindėti rinkėjų valią, *inter alia* užtikrinti rinkimų proceso skaidrumą, pasyviają rinkimų teisę įgyvendinančių subjektų sąžiningą konkurenciją“¹⁹. Manytina, kad šios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos taip pat suponuoja reikalavimą, kad, prasidėjus rinkimų procesui, būtų garantuojamas tokiems rinkimams taikomo rinkimų įstatymuose įtvirtinto teisinio reguliavimo stabilumas. Rinkimų teisinio reguliavimo stabilumas rinkimų proceso metu yra reikalingas dėl to, kad valdžioje esanti politinė partija, politinės partijos, politinė jėga nepriimtų tokių rinkimų įstatymų pakeitimų, kurie būtų naudingi būtent jai, sudarytų jai palankesnes sąlygas kovoje dėl vietų politinėje atstovaujamojoje institucijoje. Tačiau jeigu tokio siekio valdžioje esanti politinė jėga ir neturi, rinkėjams gali atrodyti, kad, skubiai darant rinkimų įstatymų pakeitimus rinkimų proceso metu, siekiama būtent tokių tikslų, o tai tikrai nestiprina pasitikėjimo valstybe ir jos valdžia.

Taigi, rinkimų įstatymų keitimas prasidėjus rinkimų procesui (jo metu), prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, tai tas pats, kas visiems žaidimo dalyviams (kurių yra labai daug) susipažinus su žaidimo taisyklėmis ir prasidėjus žaidimui, staiga būtų pradėtos keisti tokio žaidimo taisyklės. Teisinis tikrumas ir apibrėžtumas asmeniui leidžia pasitikėti valstybės elgesiu; o valstybė turi gerbti šį pasitikėjimą²⁰.

16 Birmontienė, T. Konstitucinės rinkimų doktrinos raida. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2011, 3 (23): 248.

17 Sinkevičius, V. Seimo narių rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai. *Jurisprudencija*. 2008, 9(111): 55.

18 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 163-5955.

19 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 141-6634. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad rinkimų proceso skaidrumas – būtina prielaida rinkėjams pasitikėti atstovaujama institucija.

20 Didžiulis, L. Teisinių santykių stabilumas ir jo užtikrinimo problemos. *Justitia*. 2011, 1(75): 58.

Prof. dr. V. Sinkevičius²¹ nurodo, kad „1992 m. priėmus Konstituciją ir joje įtvirtinus konstitucinę kontrolę, įžengėme <...> į teisminį, o ne politinį įstatymų kokybės vertinimo etapą: įstatymus pradėta vertinti jų atitikties Konstitucijai tiek turinio, tiek formos aspektu <...>“. Manytina, kad teisminis, o ne politinis įstatymų, *inter alia* rinkimų įstatymų, vertinimas yra labai svarbi tinkamo konstitucinių rinkimų principų, Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių užtikrinimo, taip pat ir rinkimų įstatymų turinio kokybės užtikrinimo garantija. Konstitucinio Teismo suformuluota oficialioji konstitucinė doktrina, susijusi su valstybės pareiga užtikrinti teisinio reguliavimo stabilumą, yra svarbi, į ją turi būti atsižvelgiama prieš priimant sprendimą dėl rinkimų įstatymų keitimo prasidėjus rinkimų procesui, prasidėjus politinei kampanijai. Prasidėjus šiam laikotarpiui, rinkimų įstatymų pakeitimai gali būti priimami paskubomis, o tai tikrai negarantuoja rinkimų įstatymų turinio kokybės. Kaip vėliau pamatysime, praktikoje yra buvę atvejų, kai rinkimų proceso metu (kuris nėra labai ilgas) kelis kartus (pavyzdžiui, 3 kartus) buvo keičiamas tas pats rinkimų įstatymo straipsnis. Tokių situacijų galima išvengti tik gerbiant teisę, užtikrinant aukštą įstatymų leidybos kokybę ir vengiant skubotų sprendimų²².

Gyvenimas yra dinamiškas, priimant teisės aktus ne visada įmanoma numatyti visas situacijas, kurios gali atsirasti ateityje ir išryškinti įstatymuose, *inter alia* rinkimų įstatymuose, įtvirtinto teisinio reguliavimo netobulumus, poreikį, būtinybę jį koreguoti. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad bendra taisyklė turėtų būti tokia, jog rinkimų proceso metu (prasidėjus rinkimų politinei kampanijai) valstybė turi užtikrinti rinkimų teisinio reguliavimo stabilumą. Rinkimų įstatymai neturėtų būti keičiami, neturėtų būti priimami nauji rinkimų įstatymai arba tokie pakeitimai turėtų galioti jau tik kitiems rinkimams, o ne tiems, kurių rinkimų procesas (rinkimų politinė kampanija) jau yra prasidėjęs. Rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas prasidėjus rinkimų procesui (rinkimų politinei kampanijai) turėtų būti keičiamas tik išimtiniais atvejais, kai būtinybė jį keisti atsirado prasidėjus rinkimų procesui (rinkimų politinei kampanijai) arba prieš pat jam prasidedant, kai tokius keitimus atlikti yra objektyviai būtina, neišvengiama. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į prof. dr. T. Birmontienės poziciją, kuriai pritartina, kad „net ir nesant nustatyto specialaus su rinkimais susijusių bylų nagrinėjimo termino Konstituciniam Teismui kyla pareiga jas spręsti per kiek įmanoma trumpesnę laiką, dar nepasibaigus rinkimams ar vos tik jiems įvykus, kad būtų išsklaidytos abejonės dėl ginčytinų įstatymų pagrindu formuojamų valdžios institucijų teisėtumo, nebūtų sudaryta prielaidų rinkėjams nepasitikėti valstybės ar vietos savivaldos valdžią įgyvendinančių renkamų institucijų sprendimais.“²³ Taigi galimos tokios situacijos, kad rinkimų proceso metu arba prieš pat jį Konstitucinis Teismas turės išnagrinėti konstitucinės justicijos rinkimų bylą dėl rinkimams, kurių procesas prasidėjo arba tuoj prasidės, taikomo teisinio reguliavimo konstitucingumo. Iš esmės didesnių problemų nekiltų, jeigu Teismas pripažintų, kad teisinis reguliavimas Konstitucijai neprieštarauja, tačiau kitokia situ-

21 Sinkevičius, V. Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje. *Jurisprudencija*. 2011, 18 (2): 499.

22 Didžiulis, L., *op. cit.*, p. 60.

23 Birmontienė, T. Konstitucinės rinkimų doktrinos raida. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2011, 3 (23): 253.

acija būtų, jeigu Konstitucinis Teismas pripažintų, kad rinkimų teisinis reguliavimas Konstitucijos neatitinka. Tokiu atveju, manytina, Teismas savo akte turėtų nurodyti, ar prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintą rinkimų teisinį reguliavimą būtina koreguoti skubiai – nelaukiant rinkimų proceso pabaigos, nes priešingu atveju kiltų abejonių dėl pagal Konstitucijai prieštaraujantį teisinį reguliavimą suformuotų valdžios institucijų; ar Konstitucijos neatitinkantis teisinis reguliavimas koreguotinas ne rinkimų proceso metu, o jau jam pasibaigus, nes priešingu atveju (t. y. keičiant rinkimų teisinį reguliavimą rinkimų proceso metu) rinkimams būtų padaryta didesnės žalos nei tokio rinkimų teisinio reguliavimo nekeičiant. Tokie atvejai, kai Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs rinkimų bylą prieš pat prasidedant rinkimų procesui arba jam jau prasidėjus, konstatuoja, kad rinkimams taikomas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijai, ir nurodo, kad toks teisinis reguliavimas turi būti koreguojamas nedelsiant, t. y. nelaukiant rinkimų proceso pabaigos, priskirtinas prie tų išimtinių atvejų, kai rinkimų teisinį reguliavimą dėl objektyvių priežasčių neišvengiamai būtina koreguoti rinkimų proceso metu. Be to, atsižvelgiant į tai, kad rinkimų teisinio reguliavimo konstitucingumas gali būti ginčijamas Konstituciniame Teisme, siekiant rinkimų proceso sklandumo, skaidrumo, teisėtumo, *esminiai* rinkimų įstatymų pakeitimai neturėtų būti priimami ne tik rinkimų proceso metu, bet ir likus labai trumpam laiko tarpui iki rinkimų proceso pradžios. Priešingu atveju – keičiant rinkimų teisinį reguliavimą likus gana trumpam laiko tarpui iki rinkimų (jau nekalbant apie tokias situacijas, kai likus trumpam laiko tarpui iki rinkimų priimamas toks teisinis reguliavimas, kuris (arba jam analogiškas) jau anksčiau Konstitucinio Teismo buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai), iš esmės sudaromos prielaidos atsirasti tokiai situacijai, kai rinkimų teisinį reguliavimą gali tekti keisti rinkimų proceso metu, taip įnešant tik daugiau sumaišties.

2. Įstatymų leidybos praktika Lietuvoje keičiant rinkimų teisinį reguliavimą prasidėjus rinkimų procesui (rinkimų politinei kampanijai)

Konstitucijoje *expressis verbis* yra nustatyta, kad Seimas ir savivaldybių tarybų nariai renkami ketveriems, Respublikos Prezidentas – penkeriems metams. Taigi Konstitucijoje įtvirtintas šių institucijų rinkimų periodiškumas – nustatyta, kad eiliniai rinkimai turi būti vykdomi reguliariais terminais. Konstitucijoje yra įtvirtintos ir rinkimų periodiškumo garantijos – nustatytas tikslus eilinių Seimo ir eilinių Respublikos Prezidento rinkimų laikas: eiliniai Seimo rinkimai rengiami Seimo narių įgaliojimų pabaigos metais spalio antrą sekmadienį (Konstitucijos 57 straipsnis), Respublikos Prezidento eiliniai rinkimai vykdomi paskutinį sekmadienį likus dviem mėnesiams iki Respublikos Prezidento kadencijos pabaigos (Konstitucijos 80 straipsnis). Savivaldybių tarybų rinkimų atžvilgiu Konstitucijoje tokio pobūdžio nuostatų nėra įtvirtinta ir laiką, kada turi būti rengiami eiliniai savivaldybių tarybų rinkimai, suteikti įgaliojimai įstatymų leidėjui nustatyti įstatyme. Konstitucijoje taip pat nustatyti subjektai, kuriems suteikti įgaliojimai skirti atitinkamus rinkimus: Seimas skiria eilinius Respublikos Prezidento ir

savivaldybių tarybų rinkimus (Konstitucijos 67 straipsnio 4, 12 punktai), Respublikos Prezidentas skelbia eilinius Seimo rinkimus (Konstitucijos 84 straipsnio 20 punktas). Rinkimų į Europos Parlamentą įstatyme, kuriuo įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, taip pat įtvirtintas šių rinkimų periodiškumas, rinkimų skelbimo laikas, subjektas, įgaliojimas skelbti rinkimus²⁴.

Dėl labai ribotos straipsnio apimties toliau ypatingai trumpai bus apžvelgta Lietuvos įstatymų leidybos praktiką keičiant rinkimų teisinį reguliavimą rinkimų proceso metu.

2.1. Eiliniai Seimo rinkimai

2004 m. eiliniai Seimo rinkimai. Respublikos Prezidentas 2004 m. balandžio 9 d. dekretu²⁵ (įsigaliojusi nuo jo pasirašymo) paskelbė, kad eiliniai Seimo rinkimai vyks 2004 m. rugsėjo 19 d., tačiau vėliau – Respublikos Prezidento 2004 m. rugpjūčio 16 d. dekretu²⁶ (įsigaliojusi nuo jo pasirašymo) Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 9 d. dekretas buvo pripažintas netekusiu galios ir paskelbta, kad eiliniai Seimo rinkimai vyks vėliau, t. y. 2004 m. spalio 10 d. Laikotarpiu nuo 2004 m. balandžio 9 d. iki 2004 m. spalio 10 d. Seimo rinkimų įstatymas buvo keistas 5 kartus: Seimo 2004 m. gegužės 11 d. priimtu įstatymu²⁷ (įsigaliojusi 2004 m. gegužės 22 d.), dviem atskirais Seimo 2004 m. liepos 15 d. priimtais įstatymais²⁸ (kurių vienas įsigaliojo 2004 m. liepos 24 d., kitas – 2004 m. rugpjūčio 3 d.), Seimo 2004 m. rugpjūčio 20 d. priimtu įstatymu²⁹ (įsigaliojusi 2004 m. rugsėjo 2 d.) ir Seimo 2004 m. rugpjūčio 23 d. priimtu įstatymu³⁰ (įsigaliojusi 2004 m. rugsėjo 10 d.), per šį laikotarpį buvo priimtas ir naujas įstatymas – Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas³¹ (įsigaliojęs 2004 m. rugsėjo 10 d.). Pavyzdžiui, vienu Seimo 2004 m. liepos 15 d. priimtu įstatymu, įgyvendinant Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimą,

24 Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 7 straipsnyje „Rinkimų datos paskelbimas“ nustatyta: „Rinkimai į Europos Parlamentą Lietuvos Respublikoje vyksta sekmadienį, kuris yra tuo pačiu laikotarpiu, kai visose Europos Sąjungos valstybėse narėse vyksta rinkimai į Europos Parlamentą. Rinkimų datą skelbia Lietuvos Respublikos Seimas ne vėliau kaip likus 6 mėnesiams iki nurodyto laikotarpio sekmadienio.“ Šiame straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas nebuvo keičiamas nuo šio įstatymo priėmimo 2003 m. lapkričio 20 d.

25 Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 9 d. dekretas Nr. 4 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 55-1893.

26 Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. rugpjūčio 16 d. dekretas Nr. 37 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 128-4594.

27 Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 6, 58, 88, 91, 92 ir 93 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-2986.

28 Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 30, 34, 38, 39, 51, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 115-4279 ir Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 88 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 120-4430.

29 Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 51, 88 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 134-4835.

30 Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Seimo rinkimų įstatymo, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo ir Prezidento rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 135-4895.

31 Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 135-4894.

buvo nustatytas naujas pasyviąją rinkimų teisę ribojantis reikalavimas, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą. Tris kartus nuo 2004 m. eilinių Seimo rinkimų datos paskelbimo buvo keisti Seimo rinkimų įstatymo 51 ir 88 straipsniai. 2004 m. rugpjūčio 23 d. priimtas naujas įstatymas – Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, įsigaliojo (išskyrus trijų straipsnių nuostatas) 2004 m. rugsėjo 10 d., t. y. likus tik mėnesiui iki Seimo rinkimų datos; du šio įstatymo straipsniai (32 ir 33) įsigaliojo anksčiau – paskelbus įstatymą „Valstybės žiniuose“, t. y. 2004 m. rugsėjo 4 d., bet įdomiausia, kad šiuose straipsniuose buvo pavidimai Vyriausybei ir Vyriausiajai rinkimų komisijai per kelias dienas, t. y. iki 2004 m. rugsėjo 10 d., priimti įstatymo įgyvendinimui reikalingus teisės aktus.

2008 m. eiliniai Seimo rinkimai. Respublikos Prezidentas 2008 m. balandžio 2 d. dekretu³² (įsigaliojusi nuo jo pasirašymo dienos) paskelbė, kad eiliniai Seimo rinkimai vyks 2008 m. spalio 12 d. Laikotarpiu nuo 2008 m. balandžio 2 d. iki 2008 m. spalio 12 d. Seimo rinkimų įstatymas buvo keistas vieną kartą – Seimo 2008 m. balandžio 15 d. priimtu įstatymu³³ (kuris įsigaliojo 2008 m. balandžio 30 d.), šiuo laikotarpiu vieną kartą buvo keistas ir Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas – Seimo 2008 m. birželio 10 d. priimtu įstatymu³⁴ (jis įsigaliojo 2008 m. birželio 21 d.).

2012 m. eiliniai Seimo rinkimai. Respublikos Prezidentas 2012 m. balandžio 11 d. dekretu³⁵ (įsigaliojusi nuo jo pasirašymo dienos) paskelbė, kad eiliniai Seimo rinkimai vyks 2012 m. spalio 14 d. Laikotarpiu nuo 2012 m. balandžio 11 d. iki 2012 m. rugsėjo 1 d. Seimo rinkimų įstatymas nebuvo keistas, tačiau Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas buvo keistas dviem atskirais įstatymais³⁶, priimtais tą pačią dieną – 2012 m. birželio 21 d., ir įsigaliojusiais 2012 m. liepos 4 d. Pakeitimais buvo *inter alia* nustatyta supaprastinta mažų (iki 40 litų) aukų priėmimo, apskaitos ir aukotojų pavišimo tvarka, skirtingi būdai mažoms aukoms aukoti (telefonu, internetu, kt.), dėl to kartu buvo keičiami dar du susiję įstatymai – Gyventojų turto deklaravimo įstatymas³⁷ (pakeitimais buvo patikslinta aukotojų turto ir

32 Lietuvos Respublikos Prezidento 2008 m. balandžio 2 d. dekretas Nr. 1K-1295 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 39-1431.

33 Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 5¹, 6, 7, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 25, 31, 34, 37, 38, 39, 41, 51, 61, 65, 67, 67¹, 72, 74, 78, 82, 90, 91 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 50-1839.

34 Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 71-2720.

35 Lietuvos Respublikos Prezidento 2012 m. balandžio 11 d. dekretas Nr. 1K-1027 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 44-2151.

36 Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 6, 10 ir 11 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 10¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4021 bei Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 19 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4020.

37 Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymo 2, 5 ir 7² straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4022. Šis įstatymas buvo priimtas 2012 m. birželio 21 d., įsigaliojo 2012 m. liepos 4 d.

pajamų deklaravimo tvarka) ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksas³⁸ (kodeksas papildytas naujomis nuostatomis, už įstatymo pažeidimus nustatančiomis atsakomybę telekomunikacijų bendrovėms, teikiančioms mažų aukų surinkimo paslaugas).

2.2. Eiliniai ir pirmalaikiai Respublikos Prezidento rinkimai

2004 m. pirmalaikiai Respublikos Prezidento rinkimai. Seimas 2004 m. balandžio 15 d. nutarimu³⁹ (įsigaliojusi 2004 m. balandžio 18 d. po paskelbimo „Valstybės žiniuose“) Respublikos Prezidento rinkimus paskyrė 2004 m. birželio 13 d. Pirmalaikiai Respublikos Prezidento rinkimai⁴⁰ paskelbti po to, kai Rolandas Paksas buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento pareigų apkaltos proceso tvarka. Lietuvoje pirmalaikiai Respublikos Prezidento rinkimai buvo paskelbti pirmą kartą. Tada paaiškėjo, kad Respublikos Prezidento rinkimų įstatyme nėra įtvirtintas teisinis reguliavimas, kuris sudarytų sąlygas tinkamai įgyvendinti Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalį. Laikotarpiu nuo 2004 m. balandžio 15 d.⁴¹ iki 2004 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas buvo keistas 2 kartus: Seimo 2004 m. balandžio 15 d. priimtu įstatymu⁴² (įsigaliojusi 2004 m. balandžio 16 d.) ir Seimo 2004 m. gegužės 4 d. įstatymu⁴³ (įsigaliojusi 2004 m. gegužės 5 d.). 2004 m. balandžio 15 d. priimtu įstatymu Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas buvo papildytas nuostatomis, sudarančiomis prielaidas įvykdyti pirmalaikius Respublikos Prezidento rinkimus, kadangi iki tol įstatyme įtvirtintas teisinis reguliavimas buvo orientuotas į eilinius, o ne pirmalaikius Respublikos Prezidento rinkimus (kurie pagal Konstitucijos 89 straipsnį turi būti surengti ne vėliau kaip per 2 mėnesius). Todėl Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas buvo papildytas nuostatomis, kuriose buvo nustatyti kitokie nei eilinių rinkimų atveju terminai rinkimų apylinkių ribų keitimui, taip pat rinkimų komisijų sudarymui, pretendentų būti kandidatais į Respublikos Prezidentus kėlimui ir kt. Seimo 2004 m. gegužės 4 d. priimtu įstatymu Respublikos Prezidento rinkimų įstatyme buvo įtvirtintas naujas pasyviosios rinkimų teisės ribojimas, buvo nustatyta, kad „Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų parei-

-
- 38 Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207¹⁰ ir 207¹³ straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4023. Šis įstatymas buvo priimtas 2012 m. birželio 21 d., įsigaliojo 2012 m. liepos 4 d.
- 39 Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Respublikos Prezidento rinkimų paskyrimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 56-1933.
- 40 Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentą pašalinus iš pareigų apkaltos proceso tvarka Seimas ne vėliau kaip per 10 dienų privalo paskirti Respublikos Prezidento rinkimus, kurie turi būti surengti ne vėliau kaip per 2 mėnesius.
- 41 Šiuo atveju dėl labai trumpo termino, kuris praėjo nuo teisės akto, kuriuo paskelbta rinkimų data, priėmimo iki rinkimų dienos, nagrinėjamo laikotarpio pradžia pasirinkta ta diena, kurią teisės aktas, kuriuo buvo paskelbta rinkimų data, buvo priimtas, o ne ta diena, kurią jis įsigaliojo (įsigaliojo praėjus 3 dienoms po priėmimo).
- 42 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 9, 13, 15, 31, 32, 33, 34, 42, 44 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 55-1891.
- 43 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo papildymo 1^a straipsniu ir 2 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 75-2568.

gų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai“. Tačiau jau 2004 m. gegužės 25 d. priimtame nutarime Konstitucinis Teismas pripažino, kad ši nuostata prieštarauja Konstitucijai.

2009 m. eiliniai Respublikos Prezidento rinkimai. Seimas 2008 m. gruodžio 18 d. nutarimu⁴⁴ (įsigaliojusi 2008 m. gruodžio 24 d. po paskelbimo „Valstybės žiniose“) Respublikos Prezidento rinkimus paskyrė 2009 m. gegužės 17 d. Laikotarpiu nuo 2008 m. gruodžio 24 d. iki 2009 m. gegužės 17 d. Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas buvo keistas du kartus: Seimo 2009 m. vasario 19 d. priimtu įstatymu⁴⁵ (įsigaliojusi 2009 m. kovo 5 d.) ir Seimo 2009 m. balandžio 16 d. priimtu įstatymu⁴⁶ (įsigaliojusi 2009 m. balandžio 25 d.)⁴⁷, tačiau šiuo atveju paminėtinas ir Seimo 2008 m. gruodžio 23 d. priimtas įstatymas⁴⁸ (įsigaliojęs 2008 m. gruodžio 30 d.), kuriuo buvo keičiamos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo nuostatos.

2.3. Eiliniai savivaldybių tarybų rinkimai

2007 m. eiliniai savivaldybių tarybų rinkimai. Seimo 2006 m. liepos 11 d. priimtu nutarimu⁴⁹ (jis įsigaliojo 2006 m. liepos 21 d. po paskelbimo „Valstybės žiniose“) savivaldybių tarybų rinkimai paskirti 2007 m. vasario 25 d. Laikotarpiu nuo 2006 m. liepos 21 d. iki 2007 m. vasario 25 d. Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas buvo keistas du kartus – Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. priimtu įstatymu⁵⁰ (įsigaliojusi 2006 m. gruodžio 30 d.) ir Seimo 2007 m. sausio 18 d. priimtu įstatymu⁵¹ (įsigaliojusi 2007 m. sausio 19 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. priimtu įstatymu (likus iki rinkimų dviem mėnesiams) iki tol galiojęs Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas buvo pakeistas išdėstant jį nauja redakcija. O jau po mėnesio (ir likus tik šiek tiek daugiau nei vienam mėnesiui iki rinkimų) 2006 m. gruodžio 21 d. redakcijos Savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme įtvirtintas teisinis reguliavimas vėl buvo keičiamas.

44 Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Respublikos Prezidento rinkimų skyrimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 147-5911.

45 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 12, 13, 15, 16, 28, 29 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-981.

46 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 42 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1798.

47 Šiame įstatyme pagrindinis dėmesys skirtas kandidato į Respublikos Prezidentus, kuris eina Vyriausybės nario pareigas, atleidimui nuo tarnybinių pareigų – kartu buvo papildytas Vyriausybės įstatyme įtvirtintas teisinis reguliavimas: nustatyta Vyriausybės nario, kuris yra kandidatas į Respublikos Prezidentus, Seimo, Europos Parlamento ar savivaldybės tarybos narius, atleidimo nuo tarnybinių pareigų tvarka. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 13 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1796.

48 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 74 ir 76 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6046.

49 Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. X-759 „Dėl 2007 metų savivaldybių tarybų rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 79-3106.

50 Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 143-5445.

51 Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2, 14, 16, 29, 31, 55, 62, 64, 65, 67, 69, 73 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 8-320.

2011 m. eiliniai savivaldybių tarybų rinkimai. Seimo 2010 m. rugsėjo 28 d. priimtu nutarimu⁵² (jis buvo paskelbtas „Valstybės žiniuose“ ir įsigaliojo 2010 m. lapkričio 3 d., t. y. po paskelbimo) savivaldybių tarybų rinkimai paskirti 2011 m. vasario 27 d. Taigi teisės aktas, kuriuo buvo paskirta rinkimų data, įsigaliojo likus mažiau nei 4 mėnesiams (ir mažiau nei 130 dienų) iki rinkimų dienos. Laikotarpiu nuo 2010 m. rugsėjo 28 d. iki 2011 m. vasario 27 d. Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas buvo keistas vieną kartą – Seimo 2010 m. gruodžio 14 d. priimtu įstatymu⁵³ (įsigaliojusi 2010 m. gruodžio 28 d.), taip pat vieną kartą buvo keistas Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas – Seimo 2010 m. spalio 26 d. priimtu įstatymu⁵⁴ (įsigaliojusi 2010 m. spalio 30 d.). Taigi Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas buvo keičiamas jau prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, rinkimų procesui, o Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, kai jau buvo priimtas, bet dar neįsigaliojęs, teisės aktas, kuriuo buvo paskirta savivaldybių tarybų rinkimų data, t. y. rinkimų politinei kampanijai dar neprasidėjus.

2.4. Eiliniai rinkimai į Europos Parlamentą

2004 m. eiliniai rinkimai į Europos Parlamentą. Seimo 2003 m. gruodžio 16 d. priimtu nutarimu⁵⁵ (jis įsigaliojo nuo jo priėmimo)⁵⁶ rinkimų į Europos Parlamentą diena paskelbta 2004 m. birželio 13 d. Pažymėtina, kad pats Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas buvo priimtas 2003 m. lapkričio 20 d.⁵⁷, t. y. likus mažiau nei mėnesiui iki rinkimų į Europos Parlamentą paskelbimo datos. Laikotarpiu nuo 2003 m. gruodžio 16 d. iki 2004 m. birželio 13 d. Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas keičiamas nebuvo.

2008 m. eiliniai rinkimai į Europos Parlamentą. Seimo 2008 m. gruodžio 2 d. priimtu nutarimu⁵⁸ (jis įsigaliojo nuo priėmimo)⁵⁹ rinkimų į Europos Parlamentą data paskelbta 2009 m. birželio 7 d. Laikotarpiu nuo 2008 m. gruodžio 2 d. iki 2009 m. birželio 7 d. Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas buvo keistas tris kartus: Seimo 2009 m. vasario 12 d. priimtu įstatymu⁶⁰ (įsigaliojusi 2009 m. vasario 19 d.), Seimo 2009 m.

52 Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. XI-1037 „Dėl 2011 metų savivaldybių tarybų rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 116-5919.

53 Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 65 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 153-7792.

54 Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 5 ir 17 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6524.

55 Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 16 d. nutarimas Nr. IX-1900 „Dėl rinkimų į Europos Parlamentą datos paskelbimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 119-5413.

56 Taip nurodyta pačiame Seimo nutarime.

57 Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 115-5192.

58 Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. XI-32 „Dėl rinkimų į Europos Parlamentą datos paskelbimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 139-5488.

59 Taip nurodyta pačiame Seimo nutarime.

60 Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 1 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 19-743.

kovo 10 d. priimtu įstatymu⁶¹ (įsigaliojo 2009 m. kovo 24 d.) ir Seimo 2009 m. balandžio 16 d. priimtu įstatymu⁶² (įsigaliojo 2009 m. balandžio 25 d.). Tai reiškia, kad visi rinkimų į Europos parlamentą pakeitimai galiojo 2009 m. birželio 7 d. įvykusiems rinkimams į Europos Parlamentą.

Išanalizavus anksčiau nurodytais įstatymais padarytus rinkimų teisinio reguliavimo pakeitimus (jų detalios analizės pačiame straipsnyje dėl jo labai ribotos apimties nėra galimybės pateikti), darytinos tokios išvados apie įstatymų leidybos praktiką keičiant rinkimų teisinį reguliavimą rinkimų proceso metu per pasirinktą laikotarpį (nuo 2004 m. iki 2012 m.): 1) iš 9 vykusių rinkimų tik prieš 2004 m. vykusius rinkimus į Europos Parlamentą jiems taikomi rinkimų įstatymai nebuvo keičiami prasidėjus rinkimų procesui; prieš visus kitus rinkimus tokiems rinkimams taikomi rinkimų įstatymai buvo keičiami po to, kai rinkimų procesas jau buvo prasidėjęs; 2) rinkimų įstatymų pakeitimai galiodavo tiems rinkimams, kurių procesas jau buvo prasidėjęs, t. y. nebuvo laikomasi pozicijos, kad rinkimų įstatymų pakeitimai, priimti prasidėjus rinkimų procesui, turėtų būti taikomi tik kitiems rinkimams; 3) per gana trumpą laikotarpį (nuo rinkimų proceso pradžios iki rinkimų dienos) tas pats rinkimų įstatymas buvo keičiamas vieną arba daugiau kartų, netgi tas pats rinkimų įstatymo straipsnis buvo keičiamas kelis kartus (pavyzdžiui, du arba net tris kartus), rinkimų įstatymų pakeitimai buvo daromi ir likus labai trumpam terminui iki rinkimų dienos (dienos, kurią balsuojama) (pavyzdžiui, dviem mėnesiams, mėnesiui); 4) daromi rinkimų įstatymų pakeitimai pagal savo pobūdį ir esmę labai skirtingi, įvairūs; buvo daroma esminių pakeitimų (tokiais laikytini, pavyzdžiui, naujų reikalavimų pasyviosios rinkimų teisės įgyvendinimui nustatymas, naujų rinkimų įstatymų priėmimas, rinkimų įstatymų išdėstymas nauja redakcija); 5) priimtais įstatymais buvo pavedama Vyriausiajai rinkimų komisijai, Vyriausybei priimti tinkamam priimto įstatymui įgyvendinimui reikalingus aktus, kurie turėjo būti priimti ir įsigaliodavo rinkimams, kurių procesas jau būdavo prasidėjęs; pažymėtina ir tai, kad tokių aktų priėmimui nustatytas terminas kai kuriais atvejais buvo nepagrįstai trumpas; 6) dauguma priimtų rinkimų įstatymų pakeitimų nepriskirtini tokiems, kuriuos buvo būtina priimti rinkimų proceso metu, tokiems, kuriuos priimti būtinybė paaiškėjo tik tada, kai prasidėjo rinkimų procesas, politinės kampanijos laikotarpis.

3. Rinkimų datos oficialus paskelbimas

Rinkimų teisinio reguliavimo stabilumo rinkimų proceso metu užtikrinimui yra svarbus ir akto, kuriuo paskelbiama rinkimų data, oficialus paskelbimas viešai. Seimo ir Respublikos Prezidento aktai, kuriais paskelbiama (skiriama) rinkimų data, yra įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai. Kaip matyti iš anksčiau analizuoto teisinio reguliavimo, dalis teisės aktų, kuriais buvo paskelbta atitinkamų eilinių rinkimų data, įsigaliojo nuo jų

61 Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 12, 14, 16, 17, 29, 30 ir 54 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 32-1239.

62 Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1799.

pasirašymo arba priėmimo dienos (taip *expressis verbis* buvo nurodyta pačiuose teisės aktuose), t. y. anksčiau negu jie buvo oficialiai paskelbti. Svarstyti, ar toks šių aktų įsigaliojimo laikas yra tinkamas. Teisės aktų, kuriais paskelbiama rinkimų data, įsigaliojimo laikas yra labai reikšmingas, nes, kaip buvo minėta, rinkimų įstatymai rinkimų datos paskelbimą sieja su rinkimų politinės kampanijos pradžia. Akivaizdu, kad rinkimų data yra paskelbta ne tada, kai priimamas teisės aktas, kuriame ji nustatyta, o tada, kai toks teisės aktas įsigalioja. Prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, įstatymuose nurodyti asmenys įgyja įstatymuose įtvirtintas teises ir pareigas (pavyzdžiui, asmenys, siekiantys būti išrinkti, įgyja teisę teikti prašymus registruoti juos savarankiškais politinės kampanijos dalyviais, Vyriausioji rinkimų komisija turi tokius prašymus priimti ir nagrinėti, kt.). Tai reiškia, kad nuo tada, kai įsigalioja teisės aktas, kuriuo paskelbiama rinkimų data, praktikoje pradėdamos taikyti tos įstatymų nuostatos, kurios iki rinkimų datos paskelbimo nėra ir negali būti taikomos, asmenys įgyja ir gali įgyvendinti tas teises, kurių iki rinkimų datos paskelbimo jie neturi ir negali įgyvendinti.

Aiškindamas Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą: „galioja tik paskelbti įstatymai“, Konstitucinis Teismas *inter alia* 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarime⁶³ konstatavo, kad Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje atsispindi konstitucinis principas, kad teisė negali būti nevieša; atsižvelgus į konstitucinį reikalavimą, kad teisė negali būti nevieša, Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „įstatymai“ negali būti aiškinama vien pažodžiui – ji aiškintina plečiamai, kaip apimanti ne tik įstatymo galią turinčius, bet ir kitus teisės aktus. Oficialus įstatymų paskelbimas laikantis Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytos tvarkos yra būtina sąlyga ne tik tam, kad įstatymai įsigaliotų, bet ir kad teisinių santykių subjektai žinotų, kokie įstatymai galioja, koks yra jų turinys, ir juos vykdytų. Konstitucinis Teismas 2007 m. birželio 27 d. nutarime⁶⁴ pažymėjo, kad oficialus viešas viso teisės akto paskelbimas nėra savitikslis dalykas – tai reikalinga, kad teisės subjektai žinotų, koks yra atitinkamas teisės aktas, galėtų susipažinti su visu teisės aktu ir jį vykdyti.

Taigi vertinant teisės akto, kuriuo paskelbiama rinkimų data, reikšmę, svarstyti, ar teisės aktas, kuriuo paskelbiama rinkimų data, neturėtų įsigaliooti nuo tokio akto oficialaus paskelbimo, o ne nuo jo pasirašymo ar priėmimo dienos.

Išvados

1. Beveik prieš visus Lietuvoje nuo 2004 metų vykusius rinkimus (Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimus, rinkimus į Europos Parlamentą) tokiems rinkimams taikomas rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas buvo keičiamas atitinkamų rinkimų proceso metu. Lietuvoje nėra susiformavusi praktika, kad tokie rinkimų įstatymų pakeitimai galiotų kitiems rinkimams, t. y. ne tiems, kurių pro-

63 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 106-5466.

64 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 72-2865.

cesas jau yra prasidėjęs. Teisinio reguliavimo pakeitimai skirtingi pagal savo pobūdį ir esmę; praktikoje buvo ir tokių atvejų, kai rinkimų proceso metu buvo priimtas naujas rinkimų įstatymas, rinkimų įstatymas keičiamas jį išdėstant nauja redakcija, kelis kartus keičiamas tas pats rinkimų įstatymo straipsnis.

2. Nors Konstitucijos tekste *expressis verbis* nėra nustatytas joks terminas, joks laiko tarpas, kuriam likus iki atitinkamų rinkimų dienos tokiems rinkimams taikomas rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas negalėtų būti keičiamas arba bent jau negalėtų būti daromi esminiai tokių rinkimų įstatymų pakeitimai, tačiau pareiga užtikrinti rinkimų įstatymuose įtvirtinto teisinio reguliavimo stabilumą prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, rinkimų proceso metu kyla iš konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principų, taip pat ir iš Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintų konstitucinių rinkimų teisės principų: visuotinės, lygios rinkimų teisės, slapto balsavimo, tiesioginių rinkimų. Valstybės pareiga užtikrinti rinkimų teisinio reguliavimo stabilumą rinkimų proceso metu Konstitucijoje *expressis verbis* nėra įtvirtinta – tai implicitinė konstitucinė pareiga.

3. Turėtų būti laikomasi pozicijos (siūlytina atitinkamas nuostatas įtvirtinti rinkimų įstatymuose), kad rinkimų proceso metu turi būti užtikrintas tokiems rinkimams taikomo teisinio reguliavimo stabilumas. Rinkimų proceso metu tokiems rinkimams taikomas rinkimų įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas neturėtų būti keičiamas, neturėtų būti priimami nauji rinkimų įstatymai, rinkimų įstatymų pakeitimai (padaryti rinkimų proceso metu) turėtų galioti tik kitiems rinkimams, o ne tiems, kurių procesas yra prasidėjęs. Rinkimų įstatymai prasidėjus rinkimų procesui (rinkimų politinei kampanijai) galėtų būti keičiami tik išimtiniais atvejais, kai būtinybė juos keisti atsirado prasidėjus rinkimų procesui (rinkimų politinei kampanijai) ar prieš pat jam prasidedant, kai tokius keitimus atlikti yra objektyviai būtina.

4. Svarstyтина, ar, atsižvelgiant į teisės akto, kuriuo paskelbiama rinkimų data, reikšmę rinkimams, jis neturėtų įsigaliooti nuo tokio akto oficialaus paskelbimo, o ne jo pasirašymo ar priėmimo dienos.

Literatūra

- Birmontienė, T. Konstitucinės rinkimų doktrinos raida. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2011, 3(23): 248–272.
- Code of Good Practice in Electoral Matters – Guidelines and Explanatory Report. *Electoral Law*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008, p. 313.
- Didžiulis, L. Teisinių santykių stabilumas ir jo užtikrinimo problemos. *Justitia*. 2011, 1(75): 56–74.
- Jarašiūnas, E. La Cour Constitutionnelle de la République de Lituanie et la Protection des Fondements Constitutionnels de L'institut des Élections Démocratiques. *Jurisprudencija*. 2007, 4(94): 7–14.
- Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207¹⁰ ir 207¹³ straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4023.
- Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymo 2, 5 ir 7² straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4022.

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4063.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-08-07]. <<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>>.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 160-7591.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 141-6634.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 20-967.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 106-5466.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 134-6860.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 114-4367.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 72-2865.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. vasario 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 19-722.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 163-5955.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708; Nr. 186 (atitaisymas).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 62-2276; Nr. 86 (atitaisymas).
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 63-3091.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 6, 10 ir 11 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 10¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4021.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 19 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 78-4020.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 5 ir 17 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6524.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 71-2720.
- Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 135-4894.
- Lietuvos Respublikos Prezidento 2012 m. balandžio 11 d. dekretas Nr. 1K-1027 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 44-2151.
- Lietuvos Respublikos Prezidento 2008 m. balandžio 2 d. dekretas Nr. 1K-1295 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 39-1431.
- Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 14 d. dekretas Nr. 17 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 9, 13, 15, 31 32, 33, 34, 42, 44 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 54-1840.
- Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 9 d. dekretas Nr. 4 „Dėl eilinių Lie-

- tuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 55-1893.
- Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. rugpjūčio 16 d. dekretas Nr. 37 „Dėl eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 128-4594.
- Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 12, 13, 15, 16, 28, 29 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-981.
- Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 42 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1798.
- Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 74 ir 76 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6046.
- Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 9, 13, 15, 31, 32, 33, 34, 42, 44 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 55-1891.
- Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo papildymo 1^a straipsniu ir 2 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 75-2568.
- Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 1 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 19-743.
- Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 12, 14, 16, 17, 29, 30 ir 54 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 32-1239.
- Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1799.
- Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Seimo rinkimų įstatymo, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo ir Prezidento rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 135-4895.
- Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 115-5192.
- Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 65 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 153-7792.
- Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2, 14, 16, 29, 31, 55, 62, 64, 65, 67, 69, 73 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 8-320.
- Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2, 64, 65, 67 ir 69 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-08-13]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=290448>.
- Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 143-5445.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. XI-1037 „Dėl 2011 metų savivaldybių tarybų rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 116-5919.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Respublikos Prezidento rinkimų skyrimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 147-5911.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. XI-32 „Dėl rinkimų į Europos Parlamentą datos paskelbimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 139-5488.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. X-759 „Dėl 2007 metų savivaldybių tarybų rinkimų“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 79-3106.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Respublikos Prezidento rinkimų paskyrimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 56-1933.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 16 d. nutarimas Nr. IX-1900 „Dėl rinkimų į Europos Parlamentą datos paskelbimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 119-5413.
- Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 5¹, 6, 7, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 25, 31, 34, 37, 38, 39, 41, 51, 61, 65, 67, 67¹, 72, 74, 78, 82, 90, 91 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 50-1839.
- Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 6, 58, 88, 91, 92 ir 93 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-2986.

- Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 30, 34, 38, 39, 51, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 115-4279.
- Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 88 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 120-4430.
- Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 51, 88 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 134-4835.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 13 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 46-1796.
- Namat Aliyev v. Azerbaijan*, no. 18705/06, ECHR 8 April 2010.
- Pranevičienė, B.; Mikalaukaitė-Šostakienė, K. Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 643–656.
- Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, nos. 55066/00 and 55638/00, ECHR 11 January 2007.
- Sinkevičius, V. Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje. *Jurisprudencija*. 2011, 18(2): 497–516.
- Sinkevičius, V. Seimo narių rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai. *Jurisprudencija*. 2008, 9(111): 54-65.
- Staugaitytė, V. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo nutarimas 2011 m. liepos 20 d., byla K9/11 Rinkimų kodeksas. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2012, 1(25): 354–357.
- Tănase v. Moldova* [GC], no. 7/08, ECHR 27 April 2010.
- The Communist Party of Russia and Others v. Russia*, no. 29400/05, ECHR 19 June 2012.
- The Georgian Labour Party v. Georgia*, no. 9103/04, ECHR 8 July 2008.

STABILITY OF LEGAL REGULATION DURING THE ELECTORAL PROCESS – AN IMPORTANT CONDITION OF DEMOCRATIC ELECTIONS

Indrė Pukanasytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This paper aims to find an answer to the question whether during the period of electoral process beginning on the date of announcement of elections the stability of legal regulation applicable to such elections should be safeguarded. Before almost all elections held in Lithuania after 2004 (presidential elections, elections to the Seimas, to the local Municipal Councils, the European Parliament) the legal regulation established in the electoral laws applicable to the relevant elections was amended during the electoral process. The amendments passed during such periods differed according to their substance and character. In practice there were cases when after the beginning of the electoral campaign, a new electoral law or a new wording of the electoral law (in force before the electoral process) was passed, or the same article of the electoral law was amended several times during the same electoral process.*

The Constitution sets no term expressis verbis before the relevant election (day of ballot) during which the applicable legal regulation cannot be amended or at least significant amendments to such electoral laws cannot be passed. However, the constitutional principles

of legitimate expectations, legal certainty and legal security (inseparable elements of the constitutional principle of a state under the rule of law), which imply the obligation of the state to secure the certainty and stability of legal regulation, to protect the rights of persons, to respect their legitimate interests and legitimate expectations should be respected. The obligation to safeguard the stability of electoral legal regulation during the process of elections stems from the constitutional principles of legitimate expectations, legal certainty and legal security. Such an obligation also stems from the constitutional electoral principles of universal suffrage, equal suffrage, secret ballot and direct suffrage. During the period of electoral process, the stability of legal regulation applicable to the relevant elections should be ensured. During the electoral process, the electoral legal regulation entrenched in electoral laws (applicable to such elections) should not be amended; new electoral laws should not be passed. The amendments passed during the period of the electoral process should be applicable to the next elections, but not to the pending elections. After the beginning of the electoral process, the electoral laws could be amended only in exceptional cases, where such a necessity emerges after or right before the beginning of the electoral process, when it is objectively necessary to pass such amendments.

Keywords: *the Constitution, constitutional principles, elections, electoral laws, the electoral process, the electoral political campaign, the stability of legal regulation*

Indrė Pukanasytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, konstitucinė jurisprudencija, rinkimų teisė.

Indrė Pukanasytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Doctoral Student. Research interests: constitutional law, constitutional jurisprudence, electoral law.